

CIVIL KEZDEMÉNYEZÉSEK ÉS TÁRSADALMI KÖZVETÍTÉS AZ ENERGIAHATÉKONYSÁG TERÉN MAGYARORSZÁGON

Tóbel Imre – Kővári Attila – Kovács-Bokor Éva

Bevezetés

A civil szervezetek az energiaátmenetben olyan társadalmi feladatokat látnak el, amelyek a műszaki és pénzügyi programokból gyakran hiányoznak. Helyi kapcsolatokat mozgósítanak, érthetővé teszik a szakpolitikai és technikai információkat, felismerik a nehezen elérhető háztartásokat, és bizonyos programokban végigkísérik az érintetteket a támogatási folyamaton. E tevékenységek miatt az energiahatékony-ság nem kizárólag energetikai, hanem civil társadalmi kérdés is, mert a beavatkozások eredménye attól függ, hogy az információ, a támogatás és a döntési lehetőség ténylegesen eljut azokhoz, akiknek a legnagyobb szükségük van rá.

A háztartások energiahasználatát az épület és a fűtési rendszer műszaki állapota mellett a jövedelem, a lakhatási helyzet, a tudás, az ügyintézési képesség és a helyi kapcsolatok is alakítják. E tényezők között könnyen kialakul egy hozzáférési rés. A felülről létrehozott szakpolitikai eszköz formálisan minden jogosult számára nyitott lehet, a gyakorlatban azonban az önerő, az előfinanszírozás, a dokumentumok beszerzése vagy az ingatlan rendezetlen jogi helyzete kizárhatja a sérülékeny háztartásokat. A tanulmány kiindulópontja szerint a civil szervezetek e résben működnek köztes szereplőként.

A hazai energetikai adatok jelzik a probléma nagyságrendjét. A Központi Statisztikai Hivatal (KSH) adatai szerint 2024-ben Magyarország primer energiafelhasználása 1 025,5 PJ, végső energiafelhasználása 690,3 PJ volt, a megújuló energiaforrásokból

és hulladékból termelt villamos energia felhasználásának részaránya a bruttó végső villamosenergia-fogyasztáson belül pedig 24,1% volt (KSH, 2026a). A háztartási szektorban a fűtés tartósan meghatározó. A háztartások végső energiafelhasználásának 2020-ban 71,2%-a, 2021-ben 73,3%-a, 2024-ben 69,6%-a fűtéshez kapcsolódott (KSH, 2026b). Ez azt jelenti, hogy a lakóépületek, a fűtési rendszerek és a háztartások beruházási lehetőségei az energiahatékonysági átmenet központi tényezői.

A társadalmi egyenlőtlenség az energiaszegénységi adatokban válik különösen láthatóvá. Az Európai Unió lakosságának 10,6%-a 2023-ban nem tudta megfelelően fűteni otthonát (Eurostat, 2025). A magyarországi helyzetet elemző Habitat-jelentés szerint a háztartások 8,3%-a, közel 340 ezer család legalább két energiaszegénységi mutatóban érintett. Az érintettek kétharmada az alsó két jövedelmi ötödbe tartozik, háromnegyedük különálló családi házban él, 58%-uk pedig tűzifával fűt. A szegényebb háztartások jövedelmük átlagosan 12%-át fordítják energiára, míg a magasabb jövedelmű csoportoknál ez az arány 6% (Koritár, 2025).

A civil szervezetek közvetítő szerepe más fenntarthatósági területeken is megfigyelhető. A hazai elektromobilitási kezdeményezések elemzése szerint a civil szereplők a tájékoztatás, a társadalmi elfogadás és a helyi kapcsolatok erősítésében tölthetnek be szerepet (Balázs & Rajcsányi-Molnár, 2022). A fenntarthatóság városi összefüggései szintén azt mutatják, hogy az energetikai, közlekedési, digitális és közösségi rendszerek nem különálló területek, hanem egymással összekapcsolódó helyi működési környezetet alkotnak (Varga, 2022). A fenntarthatósági átmenetben a digitális és mesterséges intelligencián alapuló megoldások is támogathatják a tudás rendszerezését, a döntéstámogatást és a társadalmi részvételhez kapcsolódó információs folyamatokat, amennyiben ezek emberi ellenőrzés mellett, átlátható módon kapcsolódnak a közösségi célokhoz (Kőkuti & Falus, 2024). A fenntarthatósági átmenetek nemzetközi szakirodalma ennél általánosabb állítást fogalmaz meg: a közvetítő szervezetek tanulási folyamatokat szerveznek, intézményi kapcsolatokat építenek, és a különböző szereplők között brókerként működnek (Hargreaves et al., 2013; Kivimaa et al., 2019).

A tanulmány három kutatási kérdésre keresi a választ. Az első kérdés arra irányul, hogy milyen közvetítő funkciók azonosíthatók a két vizsgált civil programban. A második azt vizsgálja, hogy e funkciók miként kapcsolódnak a magyarországi energiaszegénység országos mintázataihoz. A harmadik kérdés az, hogy a programok mely eredményei mérhetők a nyilvános dokumentumok alapján, és hol húzódnak az elemzés korlátai. Az önálló tudományos hozzájárulást egy háromfunkciós elemzési keret adja. Ez a tudás és szemlélet, a hozzáférés és eljárás, valamint a bizalom és elismerés közvetítését különíti el, majd e keretben hasonlít össze két eltérő hazai beavatkozást.

Elméleti háttér és elemzési keret

A civil szervezetek közvetítő szerepe

A civil és nonprofit szervezetek nem teljesen állami, de nem is tisztán piaci logika szerint működnek, hanem köztes intézményi térben helyezkednek el, ahol a közösségi szükségletek, az önkéntes részvétel, az érdekképviselés és a szolgáltatás egyszerre jelenhet meg (Anheier, 2014). Ez a sajátos pozíció az energiahatékonyság területén gyakorlati jelentőséget kap. A civil szervezet lehet helyi információforrás, érdekvédelmi szereplő, ügyfélkísérő, vagy olyan kapcsoló, amely a háztartást összeköti az önkormányzattal, a finanszírozóval és a kivitelezővel.

A fenntarthatósági átmenetek kutatása az ilyen szervezeteket intermedierként, vagyis közvetítőként írja le. Az intermedier nem feltétlenül hoz létre új technológiát. Tudást gyűjt és fordít le, kapcsolatokat szervez, segíti a programok kialakulását, és csökkenti a szereplők közötti együttműködés bizonytalanságát (Kivimaa et al., 2019). A közösségi energia kutatásában Hargreaves és munkatársai (2013) három alapvető feladatot azonosítottak: a helyi tapasztalatok összegyűjtését és a tanulás szervezését, a támogató intézményi infrastruktúra építését, valamint a helyi tevékenységek keretezését és összehangolását. Emellett a közvetítők a finanszírozók, hatóságok, közösségek és szolgáltatók közötti kapcsolatban brókerként is működhetnek.

A köztes szereplő megközelítés tovább pontosítja ezt a képet. Parag és Janda (2014) szerint a változás nemcsak felülről vagy alulról indulhat, hanem a rendszer közepén elhelyezkedő szereplőkön keresztül is. Ezek a szereplők felfelé a szakpolitika, lefelé a háztartások, oldalirányban pedig más intézmények felé képesek hatást gyakorolni. Befolyásuk a saját cselekvőképességükön és végrehajtási kapacitásukon nyugszik. A civil szervezetek esetében e kapacitás gyakran arra szolgál, hogy mások, főként sérülékeny háztartások cselekvési lehetőségeit növelje.

Az energiaszegénység mint igazságossági kérdés

Az energiaszegénység nem azonosítható egyszerűen az alacsony jövedelemmel vagy a magas energiaszámlával. A probléma a jövedelem, az energiaár, az épület energiahatékonysága, a fűtési rendszer, a háztartás egészségi állapota és az intézményi hozzáférés együtteséből alakul ki (Bouzarovski & Petrova, 2015). A megélt tapasztalatokra épülő kutatás szerint az épület minősége, az energiaellátás, a jövedelem stabilitása, a lakhatási jogviszony, a társas kapcsolatok és az egészségi állapot egymást erősítő sérülékenységi dimenziók (Middlemiss & Gillard, 2015).

Az energiaigazságosság szakirodalma három dimenziót különít el. Az elosztási igazságosság azt vizsgálja, kik viselik az energiaellátás és az átmenet terheit. Az elismerési igazságosság arra kérdez rá, hogy a sérülékeny csoportok sajátos helyzete

megjelenik-e a szakpolitikai figyelemben. Az eljárási igazságosság pedig azt elemzi, hogy az érintettek hozzáférnek az információkhoz, a döntésekhez és a támogatási folyamatokhoz (Walker & Day, 2012). A civil szervezetek szerepe különösen az elismerési és eljárási dimenzióban erős. Megtalálhatják a láthatatlan csoportokat, és hozzáférhetőbbé tehetik a bonyolult intézményi utakat.

Az európai szakpolitikai keret hasonló, többdimenziós logikát követ. Az energiahatékonyság elsődlegességének elve szerint az energiahatékonysági megoldásokat a döntéshozatalban következetesen mérlegelni kell, társadalmi hatásaikkal együtt (Commission Recommendation (EU) 2021/1749, 2021). A 2023/1791/EU irányelv az energiaszegénységben érintett csoportokat külön figyelembe vevő kötelezettségeket is rögzít (Directive (EU) 2023/1791, 2023). Az Energy Poverty Advisory Hub diagnosztikai kerete a jövedelmi, lakhatási, éghajlati, egészségi, részvételi és területi tényezők együttes vizsgálatát javasolja, és hangsúlyozza a statisztikai mutatók helyi tudással való kiegészítését (Energy Poverty Advisory Hub [EPAH], 2025a, 2025b, 2025c).

A civil közvetítés elemzési kerete

A tanulmány az előző két alfejezet belátásaiból három közvetítő funkciót vezet le. Az első a tudás és szemlélet közvetítése. Ide tartozik a műszaki és szakpolitikai információ érthetővé tétele, a helyi tudás összegyűjtése, a tanulás szervezése és az energiatudatos döntések támogatása. A második a hozzáférés és eljárás közvetítése. Ez az adminisztratív, jogosultsági, finanszírozási és kivitelezési akadályok csökkentését, valamint az ügyfélkísérést foglalja magában. A harmadik a bizalom és elismerés közvetítése. Ez a nehezen elérhető csoportok azonosítását, helyzetük láthatóvá tételét és a helyi bizalmi kapcsolatok mozgósítását jelenti.

E funkciók nem kizárják, hanem kiegészítik egymást. Egy szemléletformáló program is teremthet hozzáférést az információhoz, és egy felújítási ügyfélkísérő program is adhat új tudást. Az elemzési keret ezért azt vizsgálja, melyik funkció az elsődleges, milyen konkrét eszközökön keresztül működik, milyen országos problémára válaszol, és milyen eredménye dokumentálható. A keret fogalmi hidat képez az országos adatok és a helyi esetek között. A makroszint a közvetítés szükségletét mutatja, a programszint pedig a közvetítés működését.

Módszertan

A kutatás elméletvezérelt, beágyazott összehasonlító esettanulmány, amely kvalitatív dokumentumelemzést és leíró statisztikai elemzést kapcsol össze. Az esettanulmány alkalmas arra, hogy egy jelenséget a társadalmi és intézményi környezetben vizsgáljon, különösen akkor, amikor a jelenség és a környezet határa nem választható el élesen (Yin, 2018).

A kutatási design két egymásba ágyazott szintből áll. Az első szint a magyarországi energetikai és energiaszegénységi környezet leírása. A második szint két civil program elemzése. Az elemzési egységek az Energiaklub hatvani programja és a Habitat for Humanity Magyarország Falusi LakHátas modellje. A megfigyelési egységeket a programdokumentumok jelentéssel bíró szövegrészei, a közölt programmutatók és a kapcsolódó országos indikátorok alkotják. Az 1. táblázat összefoglalja a forráskorpuszt és az egyes források elemzési szerepét.

1. táblázat. Az elemzés forráskorpusza és a források szerepe

Forráscsoport	Konkrét forrás	Elemzési szerep
Hazai statisztika	KSH 6.1.1.1. és 6.1.1.7. STADAT táblák	Az országos energiarendszer és a háztartási fűtési dominancia leírása
Európai összehasonlító adat	Eurostat ILC_MDES01 és a 2025. januári közlemény	A megfelelő fűtés megfizethetőségének európai kerete
Európai diagnosztikai forrás	EPAH Hungary indikátorexport és három módszertani kiadvány	A foknapok, a jövedelem és a többdimenziós diagnózis értelmezése
Civil programdokumentum	Energiaklub hatvani programoldal	A helyi szemléletformálás, elérés és intézményi kapcsolódás elemzése
Civil szakpolitikai jelentés	Habitat for Humanity Magyarország célzott felújítási fejezete	A támogatási hozzáférés, ügyfélkísérés, költségek és programkimenetek elemzése

Forrás: saját szerkesztés.

A két eset kiválasztása célzott: mindkét program közvetlenül kapcsolódik az energiahatékonysághoz, az energiatudatossághoz vagy az energiaszegénységhez. A koordináló vagy közvetítő szerepet civil, illetve nonprofit szervezet tölti be. A két eset kontrasztos párt alkot. Az Energiaklub elsősorban helyi szemléletformáló és elérési modellt képvisel, a Habitat pedig a támogatási hozzáférés gyakorlati akadályait csökkentő modellt.

A dokumentumok feldolgozása irányított kvalitatív tartalomelemzéssel történt. Az elsődleges információkat a célcsoport, a beavatkozási eszköz, a területi szint, az intézményi kapcsolódás, a dokumentált kimenet, a mérhetőség és a korlát dimenziói egészítették ki. A 2. táblázat mutatja a tartalomelemzés dimenzióit és megfigyelhető jeleit.

2. táblázat. A kvalitatív tartalomelemzés dimenziói

Dimenzió	Tartalom	Megfigyelhető jel a dokumentumban
Tudás és szemlélet közvetítése	A szakpolitikai és műszaki tudás érthetővé tétele, tanulás és szemléletformálás	Workshop, képzés, tájékoztató, gyermekfoglalkozás, kommunikációs kampány
Hozzáférés és eljárás közvetítése	A támogatási út pénzügyi, jogi, adminisztratív vagy szervezési akadályainak csökkentése	Előfinanszírozás, ügyfélkísérés, dokumentációs segítség, kivitelezői koordináció
Bizalom és elismerés közvetítése	Sérülékeny csoportok elérése, láthatóvá tétele és helyi kapcsolatok mozgósítása	Jelzőrendszer, célzott bevonás, helyi szakemberek és közösségi szereplők együttműködése
Dokumentált kimenet	A programhoz közvetlenül kapcsolható, nyilvánosan közölt eredmény	Résztvevők, megvalósult felújítások, támogatási összeg, programköltség
Mérhetőségi korlát	Az a pont, amelyen túl a dokumentum nem támaszt alá oksági vagy hosszú távú állítást	Hiányzó utánpótlás, önbevallás, egyforrásos dokumentáltság, eltérő definíció

Forrás: saját szerkesztés Hsieh és Shannon (2005), Hargreaves et al. (2013), Parag és Janda (2014), valamint Walker és Day (2012) alapján.

A statisztikai adatok feldolgozása leíró jellegű. A KSH adatai a háztartási energiafelhasználás szerkezetét, a Habitat adatai az energiaszegénység társadalmi koncentrációját és a program hozzáférési szűrőjét, az EPAH export pedig az éghajlati terhelés és a háztartási jövedelem időbeli alakulását írja le. A források értelmezésekor különbséget tettünk a program által közvetlenül előállított kimenetek és a hosszabb távú hatások között.

Az Energiaklub esetében a nyilvánosan elérhető számszerű eredményadatok korlátozottak. A Habitat esetében részletesebb működési adatok állnak rendelkezésre, de ezek is a szervezet saját jelentéséből származnak. Az elemzés elsősorban analitikai általánosításra törekszik: azt mutatja meg, milyen közvetítő mechanizmusok figyelhetők meg a két esetben, nem pedig azt, hogy ezek milyen gyakorisággal jellemzik a teljes magyar civil szektort.

Eredmények

Az országos energiarendszer és a háztartási fűtés súlya

A 3. táblázat a magyar energiagazdálkodás néhány 2024. évi mutatóját foglalja össze. A primer és a végső energiafelhasználás eltérése nem értelmezhető egyszerűen veszteségként, mert a két mutató eltérő elszámolási szintet képvisel, és az átalakítási folyamatok, az energiaszektor saját felhasználása, valamint más mérlegtételek is

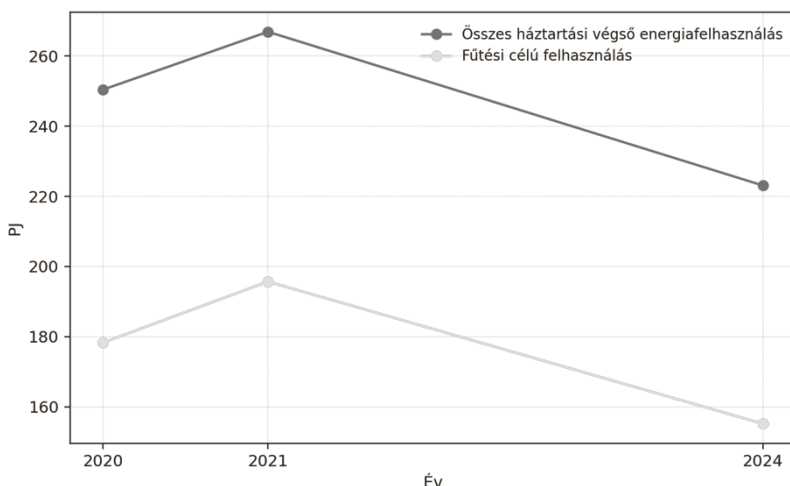
befolyásolják. A tanulmány szempontjából a lényeg a végső felhasználás nagysága és a háztartási kereslet szerkezete. A civil kezdeményezések főként ezen a felhasználási oldalon tudnak hatni, mert a lakossági döntéseket, a felújításokhoz való hozzáférést és az energiatudatos gyakorlatokat befolyásolják.

3. táblázat. A magyar energiagazdálkodás néhány fő mutatója 2024-ben

Mutató	Érték
Primer energiahordozók termelése	475,8 PJ
Primer energiafelhasználás	1 025,5 PJ
Végső energiafelhasználás	690,3 PJ
Megújuló energiaforrásból és hulladékból termelt villamos energia részaránya	24,1%

Forrás: saját szerkesztés, KSH (2026a) alapján.

Az 1. ábra és a 4. táblázat szerint a fűtési célú energiafelhasználás mindhárom megfigyelt évben meghaladta a háztartási végső energiafelhasználás 69%-át. A teljes háztartási felhasználás 2020 és 2024 között 27,3 PJ értékkel, 10,9%-kal csökkent, a fűtési célú felhasználás pedig 23,1 PJ értékkel, 13,0%-kal lett alacsonyabb. A három kiválasztott év alapján ugyanakkor nem dönthető el, hogy a változásban mekkora szerepe volt az időjárásnak, az energiaáraknak, a fogyasztói alkalmazkodásnak vagy a szerkezeti energiahatékonysági javulásnak. Biztosan csak az állítható, hogy a fűtés továbbra is a háztartási energiahasználat meghatározó eleme.

1. ábra. A háztartások összes és fűtési célú végső energiafelhasználása

Forrás: saját szerkesztés, KSH (2026b) alapján.

Ez a mintázat közvetlenül kapcsolódik a civil közvetítéshez. Az épületfelújítás és a fűtési rendszer korszerűsítése jelentős beruházást igényel, miközben a helyes használati gyakorlatokhoz érthető információra is szükség van. A beruházási hozzáférést segítő és a szemléletformáló civil programok ezért nem ugyanazt a feladatot végzik, de ugyanannak a fűtési központú problémának két oldalára reagálnak.

4. táblázat. A háztartások végső energiafelhasználása és a fűtés részaránya

Év	Összes háztartási végső energiafelhasználás	Fűtési célú felhasználás	A fűtés részaránya
2020	250,4 PJ	178,3 PJ	71,2%
2021	266,9 PJ	195,7 PJ	73,3%
2024	223,1 PJ	155,2 PJ	69,6%

Forrás: saját szerkesztés, KSH (2026b) alapján.

Az energiaszegénység társadalmi szerkezete

Az 5. táblázat nem egyszerűen egy hátrányos csoportot ír le, hanem egymásra rakódó sérülékenységeket mutat. A szegényebb háztartások energiakiadási terhe a jövedelem arányában kétszerese a magasabb jövedelműek terhének. A tüzfahasználat az alsó jövedelmi ötödben több mint négyszerese a felső ötöd értékének. Az elavult helyiségfűtés előfordulása közel két és félszerese a felső jövedelmi ötödben mért értéknek. Az alacsony jövedelem tehát gyakran rosszabb épületállapottal és kevésbé korszerű fűtési móddal párosul (Koritár, 2025).

A közel 340 ezer, legalább két mutatóban érintett család háromnegyede különálló családi házban él. Ez a célcsoport földrajzilag szétszórta, és az általános kommunikációval nehezebben érhető el. A civil szervezetek helyi kapcsolathálózata ezért nem csupán kényelmi elem, hanem az elérés feltétele lehet. Ugyanez igaz az elismerésre is: az egyszülős, idős, fogyatékossgal élő vagy rendezetlen lakhatási helyzetű háztartás problémája gyakran nem illeszkedik egyetlen egyszerű jogosultsági kategóriába.

5. táblázat. A magyarországi energiaszegénység néhány dokumentált társadalmi és lakhatási jellemzője

Mutató	Érték
Legalább két energiaszegénységi mutatóban érintett háztartások aránya	8,3%
Érintett családok becsült száma	közel 340 ezer
Alsó két jövedelmi ötödbe tartozók aránya	kétharmad
Különálló családi házban élők aránya	háromnegyed
Tűzifával fűtők aránya	58%
Energiakiadás aránya a szegényebb háztartások jövedelméből	12%
Energiakiadás aránya a felső jövedelmi szintű háztartások jövedelméből	6%
Elsődleges fűtőanyagként tűzifát használók aránya az alsó jövedelmi ötödben	38,1%
Elsődleges fűtőanyagként tűzifát használók aránya a felső jövedelmi ötödben	8,9%
Elavult, egyedi helyiségfűtési módok aránya az alsó jövedelmi ötödben	46,6%
Elavult, egyedi helyiségfűtési módok aránya a felső jövedelmi ötödben	18,9%

Forrás: saját szerkesztés, Koritár (2025) alapján.

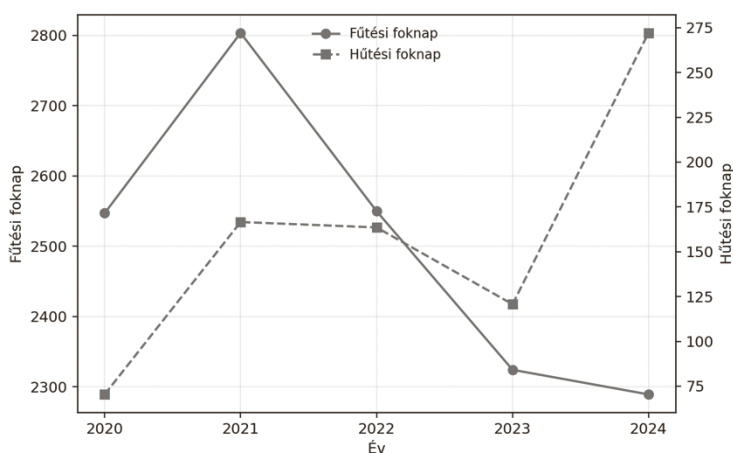
Éghajlati terhelés és háztartási alkalmazkodás

A foknap a napi átlaghőmérséklet és egy meghatározott referenciahőmérséklet eltérésének időben összegezett mutatója. A fűtési foknap a hidegebb időszakok fűtési szükségletét, a hűtési foknap a melegebb időszakok hűtési szükségletét közelíti. A mutató nem azonos a tényleges energiafogyasztással, mert az épület minősége, a berendezés határfoka és a háztartási viselkedés is számít. Arra azonban alkalmas, hogy az időjárásból eredő hőigény változását jelezze.

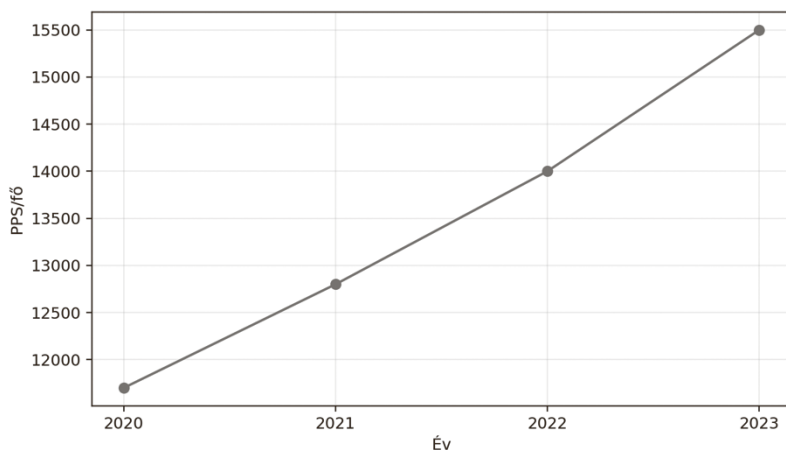
A 2. ábra szerint a fűtési foknap 2020 és 2024 között 10%-kal csökkent, miközben a hűtési foknap 2024-ben a rövid idősor legmagasabb értékét érte el. A hűtési mutató 2024. évi értéke közel négyszerese volt a 2020. évinek. Öt év adata nem elegendő hosszú távú éghajlati trend bizonyításához, a 2024. évi kiugrás mégis arra figyelmeztet, hogy a nyári hőkomfort és az épületek túlmelegedése egyre fontosabb társadalmi kérdés lehet.

A rendelkezésre álló éves háztartási jövedelem PPS egységben 2020 és 2023 között 11 700 értékről 15 500 értékre emelkedett, amint a 3. ábra mutatja. A jövedelmi mutató növekedése önmagában nem bizonyítja, hogy a sérülékeny háztartások energiahelyzete arányosan javult. Az országos átlag elfedheti a jövedelmi és lakhatási különbségeket. A civil programok számára ezért a téli fűtési tanácsadás

mellett a passzív árnyékolás, a szellőztetés, a túlmelegedés megelőzése és a hűtési költségek tudatosítása is releváns lehet.

2. ábra. A hűtési és fűtési foknapok alakulása Magyarországon
Forrás: saját szerkesztés, EPAH (2026) alapján.

3. ábra. A rendelkezésre álló éves háztartási jövedelem alakulása
Forrás: saját szerkesztés, EPAH (2026) alapján.

Az országos mintázatok és a civil közvetítés kapcsolata

Az országos eredmények három kapcsolódási pontot jelölnek ki. A fűtés tartós súlya a felújításokhoz és a korszerű fűtéshez való hozzáférést teszi fontossá.

Az energiaszegénység társadalmi koncentrációja célzott, helyi elérést igényel. A nyári hőterhelés változása pedig bővíti a szemléletformálás tartalmát. A 6. táblázat e problémákat rendeli hozzá a civil közvetítés funkcióihoz és a két vizsgált esethez.

6. táblázat. Az országos problémák és a civil közvetítési válaszok kapcsolata

Országos probléma	Civil közvetítési szükséglet	Esettanulmányi kapcsolódás
A fűtés a háztartási végső energiafelhasználás közel 70%-át adja	Felújítási hozzáférés, fűtési tudás és háztartási döntéstámogatás	Habitat felújítási ügyfélkísérés, Energiaklub szemléletformálás
Az energiaszegénység az alacsony jövedelmű, családi házas és tűzfát használó csoportokban halmozódik	Célzott helyi elérés, bizalom, a sérülékenység többdimenziós felismerése	Energiaklub helyi jelzőrendszere és célcsoportjai
A támogatási programok előfinanszírozási és adminisztratív akadályokat tartalmaznak	Pénzügyi és eljárási közvetítés, dokumentációs segítség, koordináció	Habitat előfinanszírozás, mentorálás és kivitelezői kapcsolás
A 2024. évi hűtési foknap magas értéket mutat	A nyári hővédelem és hűtési tudatosság beépítése a programokba	Mindkét modell lehetséges jövőbeni fejlesztési iránya

Forrás: saját szerkesztés, KSH (2026b), EPAH (2026), Energiaklub (2023–2024) és Koritár (2025) alapján.

Civil esettanulmányok

Az Energiaklub hatvani modellje

Az Energiaklub „Energiaszegénység és energiatudatosság: szemléletformálás Hatvanban” című programja 2023. szeptember 1. és 2024. február 29. között valósult meg. A kezdeményezés helyi szinten kapcsolta össze az energiaszegénység felismerését, a tudásközvetítést és a közösségi elérést (Energiaklub, 2023–2024). A programleírás szerint Hatvanban több mint száz háztartás részesült rendszeresen lakhatáshoz vagy rezsizhez kapcsolódó települési támogatásban, és egy 2022. évi helyi felmérés a háztartások 15–20% közötti energiaszegénységi érintettségét valószínűsítette. Ez az érték nem vethető össze közvetlenül a Habitat országos 8,3%-os értékével, mert az alkalmazott definíció és a mutatók köre eltér. Mindkét adat ugyanakkor számottevő társadalmi kockázatot jelez.

A program célcsoportja nem kizárólag alacsony jövedelmű háztartásokból állt. Az egyszerűs családok, az egyedül élők, a fogyatékkal élők és a rossz energiahatékonyságú lakóépületben élők is megjelentek a kiemelt csoportok között (Energiaklub, 2023–2024). Ez az elismerés közvetítésének konkrét formája. A célzás nem egyetlen jövedelmi határra épült, hanem olyan élethelyzeteket is figyelembe vett, amelyek a háztartás alkalmazkodási képességét csökkenthetik.

A program fő eszközei a lakossági workshopok, a gyermekeknek szóló foglalkozások és a kommunikációs kampányelemek voltak. Ezek a tudás és szemlélet közvetítéséhez tartoznak. A technikai információt hétköznapi döntési helyzetekhez kapcsolják, és olyan családtagokat is megszólíthatnak, akik egy hagyományos energetikai tanácsadáson nem jelennének meg. A nyilvános programleírás azonban nem közöl egységes részvételi, tudásváltozási vagy energiafogyasztási utánkövetési mutatókat. Emiatt a közvetlen magatartási és fogyasztási hatás nem becsülhető.

A modell megkülönböztető eleme a helyi szociális jelzőrendszerhez való kapcsolódás. Szociális szakemberek, pedagógusok, védőnők és civil szereplők együttműködése segítette a célcsoportok felismerését és elérését (Energiaklub, 2023–2024). A civil szervezet itt kapcsolathálózati csomópontként működött. Nem egyedül hozott létre minden kapcsolatot, hanem meglévő helyi intézmények bizalmát és információját kapcsolta össze az energetikai tudással.

Az Energiaklub esetének fő eredménye ezért nem bizonyított energiamegtakarítás, hanem egy helyi közvetítési modell azonosítása. A modellben a tudás és szemlélet közvetítése összekapcsolódik a bizalom és elismerés közvetítésével. Erőssége a helyi beágyazottság. Gyengesége a nyilvános kimeneti adatok hiánya. A program későbbi értékelését résztvevői létszám, előzetes és utólagos tudásmérés, energiaköltség, komfortérzet és utánkövetési mutatók erősíthetnék.

A Habitat Falusi LakHátas modellje

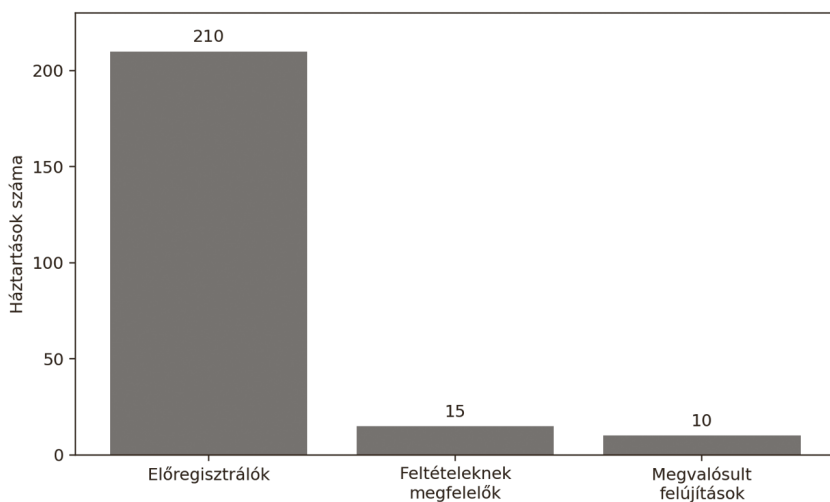
A Habitat for Humanity Magyarország célzott felújítási modellje a hozzáférés és eljárás közvetítésének részletesebben dokumentált példája. A szervezet elemzése négy olyan kizorító mechanizmust azonosít, amely miatt a formálisan elérhető lakásfelújítási támogatások a sérülékeny háztartások számára ténylegesen hozzáférhetetlenné válhatnak. Ezek az utófinanszírozás, a személyi jogosultsági feltételek, az ingatlan jogi vagy műszaki rendezetlensége, valamint a bonyolult adminisztráció (Koritár, 2025).

A program három kulcseleme az előfinanszírozás, a mentorálás és adminisztratív támogatás, valamint a megbízható kivitelezői kör koordinálása. A civil szervezet így nem csupán tájékoztat. Pénzügyi és időbeli rést hidal át, dokumentumokat segít rendezni, szereplőket kapcsol össze, és csökkenti a kivitelezés kockázatát. Ez a köztes szereplő kapacitáspótló funkciója. A háztartás számára olyan végrehajtási képességet tesz hozzáférhetővé, amely önerőből hiányozhat.

A 4. ábra a 2024. évi hozzáférési tölcserő mutatja. A 210 előregisztráló háztartásból 15 felelt meg a Falusi CSOK (Családok Otthonteremtési Kedvezménye) feltételeinek, ami 7,1%-os jogosultsági arányt jelent. A teljes jelentkezői körből 10 háztartás jutott el a megvalósításig, így az összesített továbbjutási arány 4,8% volt. A 15 jogosult háztartás közül 10 jutott el a megvalósításig, ami 66,7%-os aránynak felel meg. Az első szűrő tehát jóval erősebb volt, mint a jogosultság utáni lemorzsolódás.

Ez arra utal, hogy a fő korlát nem kizárólag a kivitelezés megszervezése, hanem már a jogosultsági rendszerbe való belépés.

4. ábra. A Habitat-program hozzáférési szűrője 2024-ben

Forrás: saját szerkesztés, Koritár (2025) alapján.

A programba 2025 szeptemberének végéig 86 család kapcsolódott be, 28 felújítás valósult meg, összesen 163 millió forint támogatási értékben (Koritár, 2025). A két adat egyszerű hányadosa megvalósult felújításonként körülbelül 5,8 millió forint támogatási értéket jelez, ez azonban nem azonos a teljes beruházási költséggel. A 2024. évi működtetési költség 16,5 millió forint volt tíz háztartás teljes támogatási útjának végigkíséréséhez, vagyis a dokumentált fajlagos lebonyolítási költség 1,65 millió forint volt. A jelentés szerint nagyobb programméret mellett a működési költség aránya 10% alá csökkenthető.

A Habitat esete azt mutatja, hogy a civil közvetítés erőforrásigényes szakmai tevékenység. Nem tekinthető ingyenes kiegészítésnek. Finanszírozni kell a mentorálást, a műszaki és adminisztratív koordinációt, valamint az előfinanszírozás kockázatát. A modell erőssége a működési adatok részletessége. Korlátja, hogy a nyilvános jelentés nem biztosít kontrollcsoportot és hosszú távú energiafogyasztási utánpótlást, ezért a felújítások energiaszegénységre gyakorolt oksági hatása nem állapítható meg.

Összehasonlító eredmények

A két eset ugyanazon társadalmi problémátérben működik, de más közvetítési funkciót helyez előtérbe. Az Energiaklub horizontális, helyi hálózati logikát követ. A lakosságot, a szociális szakembereket, a pedagógusokat, a védőnőket és a civil

szereplőket kapcsolja össze. A Habitat vertikálisabb logikát mutat. A háztartás, a támogatási rendszer, a finanszírozás és a kivitelezés között közvetít. A 7. táblázat azonos szempontok szerint mutatja be a különbségeket.

7. táblázat. A két civil esettanulmány összehasonlítása

Szempont	Energiaklub Hatvan	Habitat for Humanity Magyarország
Elsődleges közvetítési funkció	Tudás és szemlélet közvetítése	Hozzáférés és eljárás közvetítése
Kapcsolódó országos probléma	Egyenlőtlen energiatudás, szilárd tüzelés, nehezen elérhető sérülékeny csoportok	Felújítási hozzáférési rés, előfinanszírozás, adminisztratív és jogosultsági akadályok
Célcsoport	Helyi sérülékeny háztartások, köztük egyszülős, egyedül élő és fogyatékkal élő személyek	Felújításra szoruló, alacsony erőforrású, a támogatási folyamatban elakadó háztartások
Fő eszközök	Workshop, gyermekfoglalkozás, kommunikáció, helyi jelzőrendszer	Előfinanszírozás, mentorálás, adminisztratív segítség, kivitelezői koordináció
Bizalom és elismerés	Helyi intézmények és közösségi kapcsolatok bevonása	Hosszú ügyfélkapcsolat és személyre szabott segítség
Dokumentált eredmények	Programlogika és elérési mechanizmus, kevés számszerű kimeneti adat	Jelentkezési, jogosultsági, megvalósulási, támogatási és költségadatok
Fő korlát	Nincs egységes utánkövetési és fogyasztási eredményadat	Nincs kontrollcsoport és hosszú távú energiafogyasztási utánkövetés

Forrás: saját szerkesztés, Energiaklub (2023–2024) és Koritár (2025) alapján.

A tudás és szemlélet közvetítése az Energiaklub esetében elsődleges, a Habitat esetében kiegészítő. A hozzáférés és eljárás közvetítése a Habitat-modell központi eleme, míg az Energiaklub programjában közvetettebben jelenik meg. A bizalom és elismerés mindkét program közös alapja. A helyi bizalom nélkül az Energiaklub nehezebben érné el a sérülékeny csoportokat. A Habitat pedig nehezebben kísérné végig a háztartásokat egy hosszú, bizonytalan támogatási folyamaton.

A mérhetőség eltérése nem feltétlenül jelent minőségi különbséget. A hozzáférési közvetítés természeténél fogva könnyebben mérhető jelentkezési, jogosultsági, megvalósulási és költségmutatókkal. A szemléletformálás hatása gyakran késleltetett, több tényezővel összefonódik, és csak utánkövetéssel ragadható meg. Ezért a civil programok értékelésében közvetítéstípushoz illeszkedő indikátorokra van szükség.

Diszkusszió

Az eredmények alátámasztják, hogy a civil szervezetek az energiahatékonysági átmenetben nem pusztán kommunikációs kiegészítők. Köztes pozíciójukból olyan hiányokat kezelnek, amelyek sem a műszaki támogatási konstrukcióból, sem az általános állami tájékoztatásból nem oldódnak meg automatikusan. A háztartási fűtés tartós súlya beruházási igényt jelez, az energiaszegénység társadalmi koncentrációja pedig azt mutatja, hogy e beruházási lehetőség éppen a leginkább érintett háztartások számára a legnehezebben hozzáférhető.

A háromfunkciós keret pontosabbá teszi a civil hozzáadott érték fogalmát. A tudás és szemlélet közvetítése nem egyszerű információátadás, mert a technikai tudást helyi élethelyzetekhez kell igazítani. A hozzáférés és eljárás közvetítése nem azonos a pályázati tanácsadással, mert pénzügyi, jogi, műszaki és szervezési kapacitást is pótolhat. A bizalom és elismerés közvetítése pedig nem pusztán jó kapcsolat, hanem annak feltétele, hogy a szakpolitikai rendszer egyáltalán észlelje és elérje a sérülékeny csoportokat.

A hazai esetek illeszkednek a közösségi energia nemzetközi közvetítő szakirodalmához. Az Energiaklub a tanulás, a keretezés és a helyi hálózatépítés feladatait mutatja. A magyar példák sajátossága, hogy a közvetítés erősen összekapcsolódik az energiaszegénységgel. Emiatt az elismerési és eljárási igazságosság nagyobb hangsúlyt kap, mint a technológiai innovációt vizsgáló közösségi energia kutatásokban.

A két eset alapján a civil programok finanszírozásának módja is újragondolandó. A helyi elérés, a mentorálás és az ügyfélkísérés munkaidőt, szakértelmet és szervezeti stabilitást igényel. Ha a támogatási rendszer kizárólag a fizikai beruházást finanszírozza, de nem finanszírozza a hozzáférés közvetítését, akkor a legnehezebb helyzetű háztartások továbbra is kieshetnek. A Habitat dokumentált fajlagos működési költsége ezt a láthatatlan feladatot számszerűsíti.

A programértékelés számára a differenciált indikátorrendszer tűnik indokoltnak. A szemléletformáló programoknál résztvevői elérés, tudásváltozás, tervezett és megvalósított háztartási lépések, valamint több hónapos utánkövetés lehet megfelelő. A hozzáférési programoknál a jelentkezési tölcser, az ügyintézési idő, az előfinanszírozási igény, a megvalósulási arány, a fajlagos közvetítési költség és a felújítás utáni energiaköltség követhető. Mindkét típusnál szükséges a célcsoport társadalmi összetételének dokumentálása.

A tanulmányból nem következik, hogy minden civil szervezet ugyanilyen funkciókat lát el, vagy hogy a civil közvetítés minden esetben eredményesebb az állami és piaci megoldásoknál. A két eset analitikai, nem statisztikai általánosítást tesz lehetővé. A keret értéke abban áll, hogy megfogalmazhatóvá és később vizsgálhatóvá teszi a civil közvetítés funkcióit.

Következtetések

A tanulmány azt vizsgálta, hogy két magyarországi civil kezdeményezés milyen módon kapcsolja össze az energiahatékonyság országos problémáit a háztartások helyi döntési és hozzáférési helyzetével. Az elemzés három közvetítő funkciót azonosított. A tudás és szemlélet közvetítése az érthető információt és a helyi tanulást támogatja. A hozzáférés és eljárás közvetítése a pénzügyi, adminisztratív és szervezési akadályokat csökkenti. A bizalom és elismerés közvetítése a sérülékeny csoportok elérését és láthatóvá tételét segíti.

Az Energiaklub hatvani programja elsősorban a tudás, a szemlélet és a helyi elismerés közvetítését mutatja. A Habitat Falusi LakHátás modellje a hozzáférési folyamatot teszi járhatóbbá előfinanszírozással, mentorálással és koordinációval. A két modell nem helyettesíti egymást. Egy társadalmilag igazságos energiahatékonysági programban mindkettőre szükség lehet, mert az információ önmagában nem teremti meg a beruházási hozzáférést, a pénzügyi támogatás pedig helyi elérés és bizalom nélkül nem feltétlenül jut el a rászorulókhhoz.

A kutatás fő korlátja a dokumentumalapú adatbázis. Primer interjúk és utánkövetési adatok hiányában a közvetítő mechanizmusok azonosíthatók, de az energiamegtakarítás és az energiaszegénység változása nem becsülhető oksági alapon. A következő kutatási szakaszban civil munkatársakkal, önkormányzati szereplőkkel és résztvevő háztartásokkal készített interjúk, valamint hosszabb távú fogyasztási és komfortadatok segíthetnék a keret ellenőrzését.

Összességében a civil társadalom vizsgálata nem mellékszál az energiahatékonyság kutatásában. A civil szervezetek a szakpolitika és a háztartások között működő társadalmi infrastruktúrát alkothatnak. E szerepük akkor válik láthatóvá, ha nem csupán a programok végső technikai eredményét, hanem az elérés, a tudás, az ügyintézés, a bizalom és a hozzáférés közvetítő folyamatait is mérik és értékelik.

Irodalomjegyzék

- Anheier, H. K. (2014). *Nonprofit organizations: Theory, management, policy* (2nd ed.). Routledge.
- Balázs, L., & Rajcsányi-Molnár, M. (2022). Civil szervezetek szerepe az elektromobilitás népszerűsítésében. *Civil Szemle*, 19(4), 41–54.
- Bouzarovski, S., & Petrova, S. (2015). A global perspective on domestic energy deprivation: Overcoming the energy poverty–fuel poverty binary. *Energy Research & Social Science*, 10, 31–40. <https://doi.org/10.1016/j.erss.2015.06.007>
- Commission Recommendation (EU) 2021/1749 of 28 September 2021 on Energy Efficiency First: From principles to practice – Guidelines and examples for its implementation in decision-making in the energy sector and beyond. (2021). *Official Journal of the European Union*, L 350, 9–59. <https://data.europa.eu/eli/reco/2021/1749/oj>

- Directive (EU) 2023/1791 of the European Parliament and of the Council of 13 September 2023 on energy efficiency and amending Regulation (EU) 2023/955 (recast). (2023). *Official Journal of the European Union*, L 231, 1–111. <https://data.europa.eu/eli/dir/2023/1791/oj>
- Energiaklub. (2023–2024). *Energiaszegénység és energiatudatosság: szemléletformálás Hatvanban*. Retrieved April 11, 2026, from <https://energiaklub.hu/projekt/energiaszegenyseg-es-energiatudatossag-szemleletformalas-hatvanban-5177>
- Energy Poverty Advisory Hub. (2025a). *Energy Poverty Advisory Hub Handbook 1: A guide to energy poverty diagnosis*. Publications Office of the European Union. <https://doi.org/10.2833/7220414>
- Energy Poverty Advisory Hub. (2025b). *Energy poverty national indicators: Insights for a more effective measuring*. Publications Office of the European Union. <https://doi.org/10.2833/4331480>
- Energy Poverty Advisory Hub. (2025c). *Energy poverty national indicators: Uncovering new possibilities for expanded knowledge*. Publications Office of the European Union. <https://doi.org/10.2833/7870550>
- Energy Poverty Advisory Hub. (2026). EPAH indicators dashboard: Hungary data export [Excel adatfájl, saját letöltés]. Retrieved April 11, 2026, from <https://energy-poverty.ec.europa.eu/epah-indicators>
- Eurostat. (2025, January 23). *10.6% of EU population struggled to keep homes warm*. <https://ec.europa.eu/eurostat/web/products-eurostat-news/w/ddn-20250123-2>
- Eurostat. (2026). *Inability to keep home adequately warm* (dataset code: ILC_MDES01) [Data set]. Eurostat Data Browser. Retrieved April 11, 2026, from https://ec.europa.eu/eurostat/databrowser/view/ILC_MDES01/default/table?lang=en
- Hargreaves, T., Hielscher, S., Seyfang, G., & Smith, A. (2013). Grassroots innovations in community energy: The role of intermediaries in niche development. *Global Environmental Change*, 23(5), 868–880. <https://doi.org/10.1016/j.gloenvcha.2013.02.008>
- Hsieh, H.-F., & Shannon, S. E. (2005). Three approaches to qualitative content analysis. *Qualitative Health Research*, 15(9), 1277–1288. <https://doi.org/10.1177/1049732305276687>
- Kivimaa, P., Boon, W., Hyysalo, S., & Klerkx, L. (2019). Towards a typology of intermediaries in sustainability transitions: A systematic review and a research agenda. *Research Policy*, 48(4), 1062–1075. <https://doi.org/10.1016/j.respol.2018.10.006>
- Kókuti, T., & Falus, O. (2024). Artificial intelligence and sustainability in harmony. In D. Ç. Yıldırım & M. Özdemir (Eds.), *International Congress of Recycling Economy & Sustainability II: The proceedings book* (pp. 160–169). IKSAD Publications.
- Koritár, Zs. (2025). *Az energiaszegénység csökkentése célzott felújítási programmal*. Habitat for Humanity Magyarország. https://habitat.hu/sites/lakhatasi-jelentes-2025/wp-content/uploads/sites/16/2025/11/Habitat_Evesjelentes2025_3fejezet_2511103.pdf
- Központi Statisztikai Hivatal. (2026a). 6.1.1.1. *Az energiagazdálkodás főbb adatai* [STADAT tábla]. Retrieved April 11, 2026, from https://www.ksh.hu/stadat_files/ene/hu/ene0001.html

- Központi Statisztikai Hivatal. (2026b). 6.1.1.7. *A háztartások végső energiafelhasználása felhasználási célok szerint* [STADAT tábla]. Retrieved April 11, 2026, from https://www.ksh.hu/stadat_files/ene/hu/ene0007.html
- Middlemiss, L., & Gillard, R. (2015). Fuel poverty from the bottom-up: Characterising household energy vulnerability through the lived experience of the fuel poor. *Energy Research & Social Science*, 6, 146–154. <https://doi.org/10.1016/j.erss.2015.02.001>
- Parag, Y., & Janda, K. B. (2014). More than filler: Middle actors and socio-technical change in the energy system from the “middle-out”. *Energy Research & Social Science*, 3, 102–112. <https://doi.org/10.1016/j.erss.2014.07.011>
- Varga, A. (2022). Az okos város szerepe a fenntarthatóság biztosításában. In L. Balázs, M. Rajcsányi-Molnár, & I. András (Szerk.), *Megújuló közgazdaságtan* (pp. 61–72). DUE Press.
- Walker, G., & Day, R. (2012). Fuel poverty as injustice: Integrating distribution, recognition and procedure in the struggle for affordable warmth. *Energy Policy*, 49, 69–75. <https://doi.org/10.1016/j.enpol.2012.01.044>
- Yin, R. K. (2018). *Case study research and applications: Design and methods* (6th ed.). SAGE.